

impietatis suæ traxerat, a cælesti sublimitate dejectum esse: et Hieronymus, Isaïæ 14, illa Prophetæ verba: *Tu terram tuam disperdidisti; tu populum tuum occidisti*, ad Luciferum applicata sic exponit: *Eos quos tibi Deus in correptionem dederat, tu penitus perdidisti*. Idem insinuat Gregorius, lib. 3, Moral., cap. 18, alias 23. Expressius Lactantius, lib. 2, Inst., cap. 14, licet graviter erret in explicando peccato inferiorum Angelorum, in hoc tamen consentit, quod ait, *Diabolum ceteros sectatores suos ad vitia pellexisse, eosque ex Angelis Dei, suos fecisse satellites, et ministros*. Idem significat Arnobius Junior, lib. 2, de Deo Trino et Uno, dicens: *Primus omnium Angelorum in suo corde peccavit, ex quo pullulare omnium præsumptionum genera tunc cæperunt, cum nullius exemplum secutus, a se dedit peccandi exordium*: et nomine Augustini, in 5 tom. operum ejus, lib. 1, de Incarnat. Verb., cap. 3, habentur verba supra citata ex Origene. Idem indicavit Prosper, in Dimid. temp., cap. 3, dicens: *Serpens antiquus, qui vocatur Diabolus et Satanas, qui seducit totum orbem terræ, et præcipitatus est in terram, et Angeli ejus cum eo missi sunt, ruinosam ejus superbiam sequentes*. Denique idem indicat Bernardus, tract. de Grad. hum. in primo gradu superbiam, § *Sed et tamen*, de Lucifero dicens: *tu solus sedere affectans, fratrum concordiam, totius cælestis patriæ pacem, ipsius, quantum in te est, quietem Trinitatis infestas. Quo te tua miser curiositas ducit, ut præsumptione singulari, non dubites civibus scandalum, injuriam facere Regi?* Dum enim ait, solum Luciferum scandalum aliis tribuisse, et pacem turbasse, indicat profecto, ipsum seditionem contra Deum movisse, et in eam alios induxisse: unde inferius, § *O Lucifer*, ait, *voluisse Luciferum dominari omnibus filiis superbiam, quos suæ malitiæ æstibus studuit inflammare*.

18. *Probatur tertio Scripturæ testimoniis.*— Solent etiam ad hanc assertionem confirmandam nonnulla testimonia Scripturæ induci, quæ breviter attingam, quia revera non convincunt, tamen sancti eis utuntur, et ita faciunt probabilem conjecturam. Primum enim ex cap. 14, Isaï., sæpe citato, expendi possunt illa verba, *Numquid iste est vir, qui conturbavit terram?* etc. Nam, supposito sermone metaphorico, ut supra exposuimus, nomine terræ recte intelligitur locus habitationis Luciferi, et Angelorum, quisquis ille fuerit, sicut etiam exposuit Hieronymus verba sequentia: *Tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum*

occidisti, ut supra retuli. Secundum ex Ezechiele 28, facit illud, *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate*: nam in his verbis per metaphoram ad Luciferum applicatis, nihil potest *negotiationis* nomine intelligi, nisi suggestio Luciferi, et sollicitatio aliorum ad rebellandum contra Deum, ex capite vero 31, solet illud induci, *Æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in Paradiso Dei*: nam æmulari nihil aliud est, quia imitari, et ita si per metaphoram applicentur illa verba ad Angelos, optime significant, inferiores peccando, Luciferum fuisse imitatos: sed, ut verum fatear, sensus ille valde mysticus est, et non multum a Patribus usitatus, licet interdum Gregorius illo utatur.

19. *Tertium ex Job 41: Ipse est Rex super omnes filios superbiam*; quod testimonium non est contemnendum, eo quod ibi sit sermo de Leviathan, bestia maris horrida, et admirabili, quia etiam interpretatio de dæmone est valde probata a sanctis Patribus, quos late refert Pineda, in c. 40 Job, in ultima ejus loci expositione, numero primo. et illa supposita, probabiliter inducuntur verba illa, quia et omnes Angeli inferiores inter filios superbiam comprehenduntur: et Lucifer factus est rex superborum, eos vincendo, et in superbiam inducendo: nam, ut dixit Petrus 2, Epist., c. 1: *A quo quis superatus est, illius et servus est*, et Paulus ad Rom. 6: *Cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus*. Et in hoc titulo humana natura dæmoni est quasi in captivatem tradita, vel permissa, quia per suggestionem ab illo fuerit imprimis parentibus superata; et eodem modo dicuntur peccatores, dum in eo statu sunt, speciali titulo, ac jure sub potestate dæmonis esse; atque hoc confirmat frequens ille modus loquendi Scripturæ, quo inferiores Angeli mali Luciferi esse dicuntur, ut ait Christus, Matth. 25: *Qui paratus est Diabolo et Angeli ejus*, et Apoc. 12: *Draco pugnavat, et Angeli ejus*. Nam per illum dicendi modum significatur aliqua relatio subjectionis et juris, quæ in sola naturæ perfectione, majori, vel minori non satis fundatur, ut per se constat; nec videtur data Lucifero ex sola Dei ordinatione, sine aliquo alio fundamento ex parte ipsorum dæmonum: ergo est, quasi in penam, quia ipsimet Angeli mali voluntate sua consentiendo de Lucifero subjece- runt, et sub ejus principatu relictii sunt, ideoque illius esse dicuntur, ut magis in libro sequenti explicabitur, tractando de ordine prælationis inter dæmones.

20. Quartum induci solet locus Apoc. 12, ubi de Dracone dicitur, quod *cauda ejus trahat tertiam partem stellarum cæli*, id est, magnam partem Angelorum, quos non nisi suggestionem, et morali modo trahere potuit, et statim subjungitur, *prælium magnum factum est in cælo* inter Angelos bonos et malos, quorum duces erant Michael et Draco; et quamvis verum sit, expositores communiter interpretari prælium illud, non de spirituali prælio, quia in initio fuit in cælo inter ipsos Angelos, sed de prælio quod de salute, vel perditione hominum in Ecclesia militante gerunt, præsertim post Christi adventum, et maxime circa consummationem sæculi; quam expositionem sequitur Gregorius, hom. 34, in Evang., et 32 Moral., c. 12, alias 14, et est litteræ et contextui satis consentanea, nihilominus non est contemnenda altera expositio, quæ de priori prælio eundem locum declarat: illam enim scholastici communiter approbant, ut D. Thomas, d. q. 36, a. 7, et Magister cum reliquis 2, d. 6, et Andræa Cæsareensis, in Apoc., suo c. 34, alias serm. 12, ad utrumque prælium accommodari locum illum affirmat, et Thomas a Campis, seu a Kempis (utroque enim modo scriptum invenio) in sermonibus ad Novit., p. 2, serm. 10, de primo bello locum illum interpretatur, et profecto Prosper, in dimid. Temp., cap. 3, in eodem sensu locum illum allegare videtur. Quocirca, licet negandum non sit, priorem sensum esse maxime litteralem, fieri potuit, ut etiam hic fuerit a Spiritu sancto intentus, sive spiritualis, sive secundarius litteralis censeatur. Addunt aliqui, quod licet illis verbis, *Factum est prælium*, etc., sermo sit de posteriori bello, nihilominus priora verba citata, *cauda draconis traheret tertiam partem stellarum*, de Lucifero et Angelis eum sequentibus intelligi, quia ante prælium, quod postea narratur, jam traxerat draco partem illam stellarum, id est, Angelorum. Verumtamen etiam illa verba de Antichristo exponuntur, cui cauda draconis dicitur, quia in fine venturus est, et virtute dæmonis, illustres etiam Ecclesiæ viros cadere faciet; unde fatendum est, testimonium hoc non cogere, licet aliqua conjectura ex illo sumatur, ut explicatum est.

21. *Ut ratione aliqua probetur vera sententia inquiritur de modo inducendi.*— Qui putent induxisse solo exemplo. — Ut autem aliquo modo ratione ostendatur hæc sententia, et conjecturæ in contrarium adductæ solvantur, prius explicandi sunt duo modi, quibus potuit pri-

mus Angelus peccans esse causa peccati aliorum: unus est tantum per modum exempli sine alia suasionem mentis: alius est per suggestionem et inductionem. Multi ergo existimant, tantum priori modo Luciferum dedisse aliis occasionem peccandi, scilicet, facto, et exemplo, non verbo, et suasionem. Ita sentit Albertus, in 2, dist. 5, art. 3. Respondet enim ad quæstionem: *Quod alia persuasio ibi non fuit, nisi occasionalis, quia videntes illum esse excellentissimam creaturam, appropinquarunt per consensum desiderio suo*. Nec Alensis aliud genus emanationis ponit, præter intentionem, nec Bonaventura aliam inductionem explicat, præter exemplum. Idem intendit Durandus dum *causam exemplarem* vocat; et eodem modo loquitur Richardus, Ægidius et Argentina qui supponunt Luciferum peccasse, appetendo beatitudinem modo indebito, et suam determinationem aliis manifestasse, illos vero sine ulla persuasionem illum, ut excellentiorem, et sapienter imitatos fuisse; et ita facile respondent ad motiva supra posita, quibus talis inductio difficilis, vel etiam impossibilis videbatur.

22. *Favent Patres.*— Possuntque in favorem hujus sententiæ referri Patres, qui differentiam constituunt inter Angelos et hominem, quod illi sine tentatore, et instigatore ad malum, peccarunt, homo autem ab alio inductus est, et hanc rationem inter alias assignant, ob quam homo redemptus fuit, et non Angelus. Ita Gregorius, lib. 4, Moral., cap. 10, et Bernardus, serm. 85, in Cant., et serm. 1, Advent., et nomine Augustini, in l. 1, de Mirabil. sacræ Scrip., cap. 2. Quæ ratio non universalis imo valde diminuta esset, si solus Lucifer sine suggestionem peccasset: hanc ergo ab omnibus Angelis excludunt, non tamen omnem occasionem peccandi per imitationem, seu ad exemplum alterius, negare intendunt; quia quando est solum exemplum peccandi, magis voluntarie peccatur, quam cum exemplo suasio additur; et tandem juvat hunc dicendi modum, quia juxta illum (ut dicebam) facilius solvuntur difficultates suprapositæ, et per se videtur satis credibile, quod et exemplum superioris Angeli præcesserit, et quod illo moti fuerint ad peccandum.

13. *Verius putatur induxisse suasionem.*— Nihilominus probanda magis videtur opinio, quæ asserit Luciferum, non tantum exemplo, sed etiam suasionem alios provocasse. Ita docuit expresse D. Thomas, et sequuntur ejus discipuli: et idem senserunt Altisiodorensis

et Major, et sumitur ex illo verbo Nazianzeni:

Sceleris dux fuit, atque magister.

Et illo :

Abductos ad se allexit.

Et Cæsar ibi: *Per ducis suggestionem.* Origenes: *Secum declinare persuaserit*; et idem significat Chrysostomus, dicens: *Luciferum seditionem movisse*, et Ambrosius dicens: *Lucifer alios trahit in consensum imitationis suæ*: quo verbo *trahendi*, alii etiam utuntur, et certe plusquam exemplum significat: et idem importat verbum *pellevisse*, quo Lactantius utitur. Alii vero generalius loquuntur; hunc tamen inductionis modum non excludunt.

24. *Probatur ratione.*—Ratione autem, vel conjectura potest in hunc modum declarari: quia peccatum Luciferi mere internum fuit per affectum superbiæ, et ideo vix potuit moraliter loquendo exemplo aliis esse causa peccandi, quin etiam consilio, et inductione fuerit. Probatur, quia non potuit aliis esse in exemplum, nisi aliis notum esset ejus delictum, non potuit autem aliis innotescere, nisi ab ipsomet Luciferi eis manifestaretur, utique per locutionem suam, sine qua alii cor ejus, et voluntatis decretum videre non poterant; at non est verisimile Luciferum narrasse aliis determinationem suam solum per modum historiæ, et quasi speculative (ut sic rem declarem) sed practice, et ex intentione habendi illos socios et sectatores, quia tunc totus erat intentus ad implendum affectum elationis suæ; non ergo tunc otiose loquebatur, sed ductus illo affectu ad movendum alios, quod optime significatur per illa verba Ezechielis 28: *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate*; ergo verisimilimum est, cum manifestatione sui propositi adjunxisse persuasionem, manifestando rationes, quæ ipsum moverant, et alios inducere possent, ut secum consentirent.

CAPUT XVIII.

QUALE FUERIT PECCATUM INFERIORUM ANGELORUM, ET QUOMODO ILLUD LUCIFER EIS PERSUADERE POTUERIT.

1. *Prima opinio de qualitate peccati aliorum Angelorum.*—*Error hujus opinionis impugnetur.*—Non possumus hoc genus persuasionis explicare, et rationes contra illam objectas

solvere, nisi explicando prius quale fuerit peccatum inferiorum Angelorum; et ideo illud prius exponemus, deinde difficultatibus in præcedenti capite propositis satisfaciemus. Circa primum imprimis referri potest opinio Lactantii supra, dicentis, solum Luciferum in celo per superbiam peccasse, et in terram re legatum fuisse: Deum autem, ne Lucifer homines disperderet, misisse Angelos in hominum tutelam, Luciferum vero ipsos etiam Angelos custodes hominum corrupisse, et ad concupiscentiam feminarum induxisse, et hoc fuisse illorum peccatum; quod etiam alii Patres antiqui docuerunt, moti verbis illis Genes. 6: *Cum vidissent filii Dei filias hominum*: quem locum tractavimus supra, l. 1, c. 5, ubi sententiam illam refellimus, et in præsentem continet peculiarem errorem: quoniam Angeli deputati a Deo custodiam hominum, non sunt capaces peccati, quia *semper vident faciem Patris*, ut Dominus dixit. Idemque verum fuit a principio ejusmodi custodiæ, quia non sunt Angeli deputati custodiendum homines, donec homines creati fuerunt: multoque minus poterunt peccare amore feminarum ante illarum creationem, neque ante hominum propagationem; at vero beatitudo data est omnibus Angelis, qui in principio non peccarunt, statim ac in secundo instanti perseverarunt in bono, ut supra visum est; ergo omnibus, qui cum Luciferi in celo non peccarunt, data est, antequam homines crearentur, et consequenter multo prius, quam homines, vel mulieres ex primis parentibus propagarentur; ergo prius fuerunt Angeli beati, quam custodirent homines, et consequenter post custodiam non fuerunt peccati capaces.

2. *Explicatur D. Thomæ.*—Eo vel maxime, quod Angeli vel non sunt capaces peccati carnalis, vel eo modo, quo capaces sunt, non potuit in eis esse primum peccatum, vel prima occasio cadendi: utrumque ostenditur declarando doctrinam D. Thomæ, dicta quæstione 63, artic. 2, ubi docet, duobus modis posse peccatum aliquod in aliquo reperiri, scilicet, *secundum affectum, et secundum reatum*, et priori modo ait, non posse in Angelis esse peccata carnalia; posteriori autem modo posse; in qua doctrina subobscura sunt verba distinctionis: nam reatus peccati nascitur ex affectu, et ideo dici solet peccatum transire, transacto actu voluntatis, et manere reatu: unde non potest esse reatus, nisi præcedat affectus, quia voluntate peccatur, et ita sine affectu ejus non potest esse peccatum, nec reatus esse potest,

nisi præcedat culpa, quæ est in affectu, neque e contrario potest esse peccatum in affectu, nisi sequatur reatus. Verumtamen difficultas procedit ex æquivocatione terminorum: nam in præsentem peccatum esse in aliquo secundum affectum, non significat tantum generalem modum peccandi per actum voluntatis, in quo sensu procedit objectio: sed significat specialiter peccatum esse in aliquo per effectum illud consummandi formaliter, et in propria persona: et similiter, cum dicitur peccatum esse in aliquo secundum reatum, non accipitur reatus pro habituali culpa, vel macula, aut debito pœnæ, prout communi usu accipi solet, cum de peccatis agitur, sed significat, peccatum esse in aliquo, qui solum est causa, ut ab alio committatur. Ut, verbi gratia, qui vult furari, habet culpam furti in affectu, quasi formaliter: qui autem tantum vult procurare, ut alius furetur, habere dicitur culpam furti, secundum reatum, quia reus est in hoc, quod est causa, ut alius peccet.

3. *Impugnatio sequitur.*—In hoc ergo sensu dicit D. Thomas Angelum non esse capace[m] fornicationis, seu carnalis concupiscentiæ secundum affectum, quia non potest velle, per se ipsum consummare tale peccatum, ut per se evidens, quia non est capax delectationis sensibilis, nec proprii actus vitalis, in quo tale peccatum consummatur; et ideo licet Angelus in corpore assumpto possit aliquo modo apparenti tales actus facere, ut supra libro quarto, de incubis et succubis dictum est: nihilominus non committunt tale peccatum secundum affectum in sensu dicto, quia reveran on volunt delectari carnaliter, nec proprium actum talis peccati consummare. In quo valde errat præcedens opinio, talem modum peccandi Angelis, tanquam corporeis tribuendo. Nihilominus potest Angelus committere tale peccatum secundum reatum, quia potest velle procurare, et efficere, ut homo fornicetur, ut in dæmonibus manifestum est, et tunc illud peccatum revera est propria culpa, et primario est in voluntate Angeli, et ad speciem fornicationis pertinet secundum veram doctrinam, quia illius turpem actum pro objecto habet, tamen, quia non amat ab Angelo, ut a se consummandus, sed ut causandus in alio, dicitur tantum habere illam malitiam secundum reatum. Hic autem modus peccandi non potest esse primus in Angelo, sed supponit magnam deordinationem in voluntate inducentis alium ad peccandum: quia illa inductio, nec propter se appetibilis est, nec ex bona intentione proce-

dere potest, unde necesse est, ut ex odio, ira, injustitia, avaritia, vel alio simili affectu procedat. Igitur non potuit inferior Angelus primo cadere, peccatum carnale committendo; quia nec formaliter potuit illud in se appetere, et ut illud posset in alio velle, ac procurare, aliunde lapsus, et male affectus supponebatur; et hunc discursum eleganter prosequitur Chrysostomus, hom. 22, in Genesim.

4. *Secunda et communis sententia asserens illud peccatum fuisse superbiæ.*—Hæc ergo prætermissa improbabili sententia, communis theologorum est, primum peccatum omnium inferiorum Angelorum sub primo peccantium, fuisse superbiæ. Ita docent Bonaventura, Richardus, Ægidius, et alii statim referendi; et manifeste sumitur ex D. Thomæ, d. quæst. 63, art. 2, ubi generaliter definit, in Angelis esse non posse formaliter, et secundum affectum (in sensu paulo antea explicato) nisi peccatum superbiæ; et invidiæ, et inter hæc antecedere superbiæ, quod Cajetanus et alii merito intelligunt de initio peccandi, seu de primo peccato Angeli; et indifferenter loquuntur de omnibus Angelis, et fundantur in ratione omnibus communi, scilicet, quod spiritalis natura non habet objectum ita proportionatum, a quo possit ad peccandum provocari, sicut est excellentia propria, et exaltatio; unde potest in hunc modum declarari. Quia primum peccatum cujuscumque Angeli inferioris, fuit ex nimio amore benevolentiae sui, potius, quam alterius Angeli etiam supremi, quia naturaliter plus se diligit, quam quemlibet alium Angelum, et nullum motivum habere poterat, ad volendum alteri plusquam se, vel ad excedendum in amore alterius, nisi speraret aliquid bonum, quod inde sibi redundaret; ergo incipere debuit peccatum Angeli ex amore sui. Amor autem benevolentiae sui non est nimius, nisi quatenus est amor concupiscentiæ alicujus boni sibi improportionati: quod bonum in Angelo esse non potest, nisi spirituale, et ad aliquam excellentiam pertinens; ergo in omnibus Angelis primum peccatum fuit superbiæ. Et confirmatur a simili, vel a fortiori: nam imprimis hominibus, quia erant in statu quasi angelico, quia in eo concupiscentiæ sensibilis motus inordinatos non patiebantur, primum peccatum fuit superbiæ, et vix aliud esse potuit moraliter loquendo; ergo a fortiori idem dicendum est de inferioribus Angelis, ac denique Patres superius allegati dicentes, Angelos per superbiæ cecidisse, non de solo primo, sed absolute de omnibus malis loquuntur: ut